

Послије овога А. Бојовић одржао је један патриотски говор и завршио га истичући да смо започели и да треба ићи напријед. Са овим је скупштина завршена.

Записничар,
Рад. Боричић

Претсједник,
Панто Малишић

Овјеравају:

1. Милан Поповић
2. Мирко Дедовић

I

21 јула конституисање и подјела на одеље: војни, судски, унутрашњи, финансиски, економско-привредни и просвјетни.

II

Формирање батаљона и остала организација по војничкој линији.

III

Распуштање полиције, жандармерије и општинских управа и финансиске контроле и уништење свих новчаних књига и архива.

IV

Одлука о оснивању одбора општинских и сеоских.

V

Проглас муслиманима и предлог за сарадњу са њима.

VI

Евакуација магацина и другог — спада официрима.“

ДЈЕЛАТНОСТ МЛЕТАЧКИХ ВЛАСТИ У ВЕЗИ ДОЛАСКА ПЕЋКОГ ПАТРИЈАРХА АТАНАСИЈА У ПРИМОРЈЕ ПОЧЕТКОМ 1749 ГОДИНЕ

Млетачке власти у Боки нијесу са симпатијама примиле долазак пећког патријарха Атанасија у Приморје, када је крајем децембра 1748 године (по старом календару) овај патријарх дошао у обилазак цркава, манастира и свештенства. Стога је млетачка власт поводом овог догађаја обезбиједила исцрпна обавјештења о кретању и дјелатности патријарха Атанасија.

Већ 25 децембра (по старом календару) сердар Нико Љубановић из Грбља писмено обавјештава ванредног провидура Ви-

ћенца Гритиа да сјутра (тј. 26 децембра 1748 год.) долази патријарх у Грбаљ, у манастир Подластву.¹⁾

Два дана касније (тј. 27 децембра исте године) исти сердар Љубановић из Грбља писмено и нешто детаљније обавјештава млетачку власт о боравку патријарховом у Грбљу, о његовом раду и држању за вријеме боравка, као и о држању Грбљана и црногорског владике Саве, који је био у пратњи патријарховој. Извјештај не даје млетачкој власти основа за ма какву сумњу у погледу патријарховог рада и држања на овом дијелу млетачког подручја.²⁾ Ово писмо сердара Љубановића гласи:

„Преузвишеноме г-у, г-у и господару Виценцу Гриту, софра провидуру од Котора и Арбаније и над Новијем, умилени поклон.

Преузвишени господине, примили смо вашу заповијед што ни пишете поради патријарха пецскога, та је вазда на вијери био и дошо је да вижита хришћанске цркве, а он је један мудар чојек и да се... (нечитко)... ш њим мијешат и он није дао како један господар који зна што је котомација, а савише шињим свијетли господин владика Сава, који се ни он шним не мијеша ни ије, него стоји један у једну камару, а други у другу — ни ми исти који смо га срели није се ни један ш њима тица, него и дали они харач и лемозине што смо могли, пак су његови људи кухали, а ми смо пошли по селијех. ту су доходили, пак пошли у Царну Гору и бог ви у господство подржао, из Грбља понижена слуга Сердар Нико Љубановић

1748 декембрија 27³⁾

Сам, пак, патријарх Атанасије, обзиром да је дошао на млетачку територију, извијестио је писмено о томе млетачку власт писмом упућеним 27 децембра 1748 год. ванредном провидуру. Ово патријархово писмо гласи:

„Ппгг Мили,

Давамо на знање вашему пг како смо дошли у ове стране визитат наше цркве и свештене редовнике и све наше хришћане обичајем старијим како и први патријарх и који су били на пријестол србски, а пак и у наше стране има и вашије бискупа и редовника и крћана доста и и ми милујемо како и наше и што

¹⁾ Херцегновски архив (у даљем тексту: ХА): фасц. 149/ПУМА, лист 309.

Споменуто писмо, у односу на долазак патријархов, садржи само обично обавјештење о датуму патријарховог уласка у Грбаљ и да ће бити у манастиру Подластва. Остали дио писма односи се на неки сукоб Грбљана са Црногорцима.

²⁾ Млетачка власт се нарочито плашила каквог политичког рада патријарховог, који би могао да има јаког утицаја на православни живаљ овога краја.

³⁾ ХА: фасц. 149/ПУМА, лист бр. 305.

можемо сваку им љубав показујемо и досад и по сада ћемо, ако бог да, и можете слободно поуздати се што бисмо могли учинит нећемо се бранит и молимо гда бога за вашу преведрост.

1748, децембра 27 Атанасиј милостију божиеју архиепископ пећски всјех Сербов и Болгаров и циелога Иллирија, патријарх⁴⁾

Но, млетачка власт овом приликом није своју дјелатност, ограничила само на будно праћење кретања и рада патријарховог у својим крајевима и на обезбјеђење редовних и исцрпних обавјештења у овом правцу. Напротив, Млечани су предузели читав низ конкретних мјера како би патријарху строго ограничили кретање и онемогућили му јачи додир са народом дотичних крајева кроз које је у свом обиласку пролазио. Чак шта више предузете су мјере да се за извјесно вријеме строго ограничи и додир народа из осталог дијела Боке са народом оних крајева кроз које је патријарх пролазио. Но, с друге стране, пошто је и самој млетачкој власти било незгодно да отворено призна са којих разлога предузима ова ограничења (јер би то бесумње оставило негативних политичких посљедица код православног живља у Боки), то је млетачка власт прибјегла једној врло погодној и практичној форми кроз коју се све то дало извести, без откривања правог циља ових поступака. Наиме, пошто је патријарх био човјек који долази са територије туђе државе на њега су се могле примијенити све оне мјере санитарско-превентивне предострожности, које су се примјењивале у случајевима кад је постојала бојазан од ширења какве заразе. Тако су уствари политичке мјере биле увијене у сасвим другачији плашт и на тај начин биле су двоструко корисне: постизале су свој основни циљ, а искључивале било какве негативне посљедице у односу на расположење православног живља Боке и Приморја уопште.

За разјашњење ових поступака и њихове праве природе нарочито лијепо може да нам послужи препис једног млетачког документа који садржи одлуке са састанка једног санитарског тијела у Котору (9 јануара 1749 год. по новом календару).⁵⁾ Из овог документа види се сљедеће:

Ово санитарско тијело састало се ад хок и сачињавале су га 3 личности: провидур Антон Долфин, Јеролим Пасквали-Пима и Др. Серафин Драго. Одржавање овог састанка појавило се као резултат примљеног писма од ванредног провидура (од 9 јануара 1749 год. — дакле, од истог дана када се и ово тијело састало) којим је јављено да се у Црну Гору и Паштровиће „увукао“ пећки патријарх, који долази из турске државе, те да постоји

⁴⁾ ХА: фасц. 149/ПУМА, лист бр. 512.

⁵⁾ ХА: фасц. 149/ПУМА, лист бр. 562—563.

сумња да би могао да се „увуче“ и у Грбаљ. Стога, каже се у документу, ово санитарско тијело доноси дотичне закључке да би спријечили „сваки непријатни догађај и сваку дизграцију“. Одлуке донесене на овом састанку састојале су се у овоме:

1) Обустава се до даљнега сваки слободни саобраћај са Црном Гором, а Црногорцима који долазе у Котор одређен је само пут преко Мокре Плоче, с тим да сваки који дође из Црне Горе треба да се пријави на стангадама на вратима Гурдића (што важи и за Грбљане и Паштровиће). Одавде ће их пратити један санитарски чувар (који је специјално за ту сврху одређен) да се не би мијешали са осталим народом који улази у град преко Гурдића. Сваки други пут из Црне Горе на млетачку територију забрањује се.

2) Потврђује се обустава слободног саобраћаја такође и са Паштровићима.

3) Обустава се слободан саобраћај и са Грбљанима из бојазни што би се патријарх могао „увући“ и у Грбаљ без дозволе. Да не би настали нереди, сви Грбљани који долазе у Котор морају да долазе обичним путем који води са Тројице. На исти начин као под „1“ има да их прати санитарски стражар.

4) Сви остали који долазе у Котор из ког другог села, а не из Грбља, имају да иду путем преко Врмца.

На читаву ову ствар бацају нешто свијетла и два званична извјештаја Трифуна Вракијена, упућена из Будве ванредном провидуру Вићенцу Гритиу.

У писму од 2 јануара 1749 год.⁶⁾ Вракијен извјештава Гритија да је јуче у 22 часа стигао у Будву и одмах упутио писмо суђама Паштровића да одмах дођу у Будву да би преговарао са њима у смислу налога примљених од Гритија. Јавља даље да су суђи одговорили да не могу доћи прије прекосјутра и да су га извијестили да је код њих стигао пећки патријарх, који ће сјутра бити у Подмаинама. Подвлачи да ће благовремено јављати и све друго што буде потребно.

Другим писмом, од 6 јануара исте године,⁷⁾ Вракијен извјештава Гритија да је имао намјеру да се састане са владиком⁸⁾ да би се с њиме договорио не би ли патријарх одустао од доласка на млетачку територију. Пошто је у међувремену примио од Гритија нове писмене инструкције да преговара са владиком црногорским и са патријархом пећким „у погледу здравствених околности“, Вракијен извјештава да је са њима разговарао на најуљуднији начин, али да је код патријарха наишао на отпор. Патријарх му је изнио да су и његови претходници на овим територијама увијек слободно вршили све духовне радње. Најзад, из-

⁶⁾ ХА: фасц. 149/ПУМА, лист бр. 518.

⁷⁾ ХА: фасц. 149/ПУМА, лист 537.

⁸⁾ Мисли се на црногорског владика.

вјештава даље Вракијен, последије многог препирања патријарх је пристао да се нигдје не удаљава од првог грбальског манастира Поддластве, одакле би могао да пође најдаље до Стањевића, гдје је резиденција владике Саве и да би у Стањевићима издржао дане „контумације“. Вракијен на крају додаје: „То је обећање које ми је дао, али немам никакве сигурности да ће то са његове стране бити извршено“.

Најзад, и провидур из Херцегновога Марин Витури пише по тој ствари ванредном провидуру Гритиу.⁹⁾ Витури јавља овим писмом Гритиу да је из његовог писма од 8 т. мј. разабрао да је пећки патријарх стигао из турске државе у Паштровиће и Црну Гору и да би могао доћи у Грбаль, па да ванредни провидур сматра да би требало спријечити становништво у оним мјестима да долази с њим у дотицај. Извјештава да ће предузети одговарајуће мјере (задржавање барки које стижу из Паштровића и сл.). Што се тиче Грбљана и Црногораца, они се обично не појављују овамо, али обећава да ће за сваки случај главарима села издати најстроже наређење у том смислу, како би Грбљане и Црнопорце држали далеко од овога краја.

Као што се из свих споменутих докумената види, млетачкој власти у Боки успјело је да прилично ефикасно ограда патријарха и да му спријечи сваки иоле осјетнији додир са народом ових крајева.

Борђе Д. Миловић

ПОДАЦИ О ПОПУЛАЦИЈИ, НЕКИМ ЗАНИМАЊИМА,
СТОЧАРСТВУ, НАОРУЖАЊУ И ДР. ЗА ПОДРУЧЈЕ КОМУ-
НИТАДИ ТОПАЉСКЕ (ИЗУЗЕВ БИЈЕЛЕ И ЈОШИЦА)
ИЗ ГОДИНЕ 1780

У другој половини мјесеца децембра (у неким селима 20, а у неким 21 децембра — у оба случаја по новом календару) извршен је на терену Комунилади топаљске¹⁾ попис становништва, неких занимања, наоружања, одређене врсте стоке и сл. Попис су извршили главари појединих села, сваки за своје село. Документи који говоре о овим пописима чувани су и налазе се у Херцегновском архиву, међу документима млетачког архива, за сва

⁹⁾ ХА: фасц. 149/ПУМА, лист бр. 539.

Ово писмо провидура Витури датирано је са 10-I-1748 год. Но очигледно је да се ради о погрешно унесеној години, јер писмо треба да потиче од почетка јануара 1749 год.

¹⁾ Комунилад топаљске обухватала је у то доба територије следећих мјеста: Топла — Херцегнови, Поди, Камено, Мокрине, Мојдеж, Ратишевина, Требесин — Сушћепан, Жлијеби, Сасовићи, Кути — Ластва, Миочевећи (Кумбор) — Ђеновићи, Баошићи, Бијела, Јошице.